

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОГРАФІЇ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА
ім. М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

ПАНКЄЄВ Олександр Сергійович

УДК: 930.2:314(477.64-2);"17/18"(043.3)

**ДЖЕРЕЛА З ІСТОРІЇ ГУБЕРНСЬКОГО ТА
ПОВІТОВОГО ЧИНОВНИЦТВА ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХVІІІ СТОЛІТТЯ**

07.00.06 – історіографія, джерелознавство та
спеціальні історичні дисципліни

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у відділі актової археографії Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України.

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор
БРЕХУНЕНКО Віктор Анатолійович,
Інститут української археографії та
джерелознавства
ім. М. С. Грушевського НАН України,
відділ актової археографії, завідувач

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
МІЛЬЧЕВ Володимир Іванович,
Запорізький національний університет,
історичний факультет, декан

доктор історичних наук
ФІЛАС Віктор Миколайович,
Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-
реабілітаційна академія» Запорізької обласної
ради, кафедра дизайну, доцент

Захист відбудеться «28» листопада 2019 року о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.228.01 в Інституті української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України за адресою: 01001, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України за адресою: 01001, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

Автореферат розісланий «28» жовтня 2019 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. О. Песчаній

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Друга половина XVIII століття в історії Південної України сповнена подіями, що визначили подальший розвиток регіону та решти територій у межах сучасної України від XIX століття аж до сьогодення.

Наміри Російської імперії повністю підпорядкувати території Південної України мають довгу історію. Але лише в другій половині XVIII століття їй вдалося втілити давній задум у життя та повністю інтегрувати регіон у свою адміністративно-територіальну систему й розпочати процес умонтування його у свою ідеологічну та політичну вісь. Остаточний наступ на автономію Південної України розпочала Катерина II, щойно вона була коронована 1762 року. Її політика щодо краю і формувань на його території, зокрема Запорозьких Вольностей, була компонентом масштабнішого стратегічного плану стосовно решти українських територій, які в той час одна за одною втрачали свою автономію та потрапляли в повне підпорядкування Російської імперії. У жорна втілення нової геополітичної стратегії першими потрапили Гетьманщина та Слобідські козацькі полки, перетворені на Малоросійську та Слобідсько-Українську губернії у 1764–1765 роках¹.

Трансформації у Південній Україні розпочалися зі скасування трьох військових формувань – Нової Сербії, Слов'яносербії та Новослобідського полку, утворених на початку 1750-х років на кордоні із Запорозькими Вольностями². 1764 року ці утворення були реформовані в Новоросійську губернію, що ознаменувало початок великих політичних, соціальних, культурних та адміністративних перетворень у Південній Україні.

Головною рушійною силою перетворення регіону в уніфіковану адміністративну одиницю Російської імперії мало стати чиновництво. Але проблема полягала в тому, що центральному урядові та високим очільникам, призначеним відповідати за регіон, треба було передусім сформувати численні установи та наповнити їх необхідною кількістю кваліфікованих чиновників.

Тож ґрунтовне дослідження джерел з історії формування та функціонування чиновництва Російської імперії в Південній Україні в другій половині XVIII століття не лише як частини загальноімперського державного адміністративного та політичного апарату, але й як окремої суспільної групи зі своїми культурними цінностями та стереотипами – важливе наукове завдання.

Актуальність дослідження джерел з історії формування та функціонування чиновництва Російської імперії в Південній Україні в другій

¹ Когут З. Російський централізм і українська автономія: Ліквідація Гетьманщини, 1760–1830. Київ: Основи, 1996. 317 с.

² Дідик С. Доля населення Новослобідського козацького полку після заснування 1-ї Новоросійської губернії. Січеславський альманах: зб. наук. пр. з історії козацтва. Дніпропетровськ: НГУ, 2011. Вип. 6. С. 66–74; Посулько О. Історія Нової Сербії та Слов'яносербії. Запоріжжя: ТанDEM-У, 1998. 79 с.

половині XVIII століття також зумовлена тим, що всі історичні міти, які тепер інтенсивно накидаються українському суспільству, сформовані на історичному контексті того часу. Особливо при цьому наголошується роль чиновництва Російської імперії в колонізації та розбудові Південної України. Деконструкція цієї тези через призму аналізу та ретельного дослідження історичних джерел проливає світло на процеси, що до цього переважно були інтерпретовані за канонами імперської, радянської та російської історіографічних традицій.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до планів держбюджетної науково-дослідної теми Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України «Корпус джерел з історії української еліти середини XVI – кінця XVIII ст.: склад, хронологічна та територіальна репрезентативність» (номер держреєстрації 0114U003038).

Мета дослідження полягає в комплексному джерелознавчому аналізі документальних джерел і наративів з історії чиновництва Південної України другої половини XVIII століття та з'ясуванні інформаційного потенціалу актуалізованої джерельної бази.

Досягнення мети передбачає вирішення наступних **дослідницьких завдань**:

- дослідити історіографію проблеми;
- визначити наукові принципи та методи дослідження;
- з'ясувати історичні умови та контекст, у якому відбувалося формування чиновництва Російської імперії в Південній Україні у другій половині XVIII століття та продукування документів з досліджуваного питання;
- реконструювати рух документів до вищих та місцевих установ;
- проаналізувати основні архівні збірки джерел в архівосховищах України та Російської Федерації;
- дослідити особливості продукування документальних джерел та їхній формуляр;
- виявити та дослідити основні наративні джерела з теми дослідження;
- з'ясувати інформаційні можливості джерельної бази для дослідження історії чиновництва Південної України другої половини XVIII століття;
- створити просопографічний портрет чиновництва Південної України другої половини XVIII століття;
- дослідити проблему перевищення повноважень та зловживань чиновництвом Південної України в зазначений період.

Об'єкт дослідження – комплекс джерел з історії чиновництва Південної України другої половини XVIII століття.

Предмет дисертаційного дослідження – актуалізований масив джерел з історії чиновництва Південної України другої половини XVIII століття.

Наукові принципи та методи дослідження. Дисертаційне дослідження побудоване на широкому спектрі спеціальних і міждисциплінарних наукових методів і ґрунтується на принципах історизму, об'єктивності та всебічності.

До методологічного арсеналу дослідження належать, насамперед, такі методи та підходи: історіографічний аналіз, бібліографічна й архівна евристика, клаузульно-формулярний аналіз, просопографія та біографістика, порівняльний метод та метод атрибуції.

Хронологічні межі. За нижню межу взято час підготування та створення першої Новоросійської губернії в 1764 році, за верхню – 1802 рік, коли відбулася міністерська реформа, що започаткувала нову віху в адмініструванні та документуванні чиновництва в усій Російській імперії.

Територіальні межі дисертаційного дослідження визначено кордонами степових губерній, утворених 1802 року після скасування Новоросійської губернії. До степових губерній ми зараховуємо Катеринославську, Таврійську та Миколаївську, що 1803 року була перейменована на Херсонську.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що джерела з історії чиновництва Південної України другої половини XVIII століття стали вперше предметом спеціальних джерелознавчих наукових студій.

Проаналізовано репрезентативний комплекс особистих і групових формулярних списків чиновників установ губерньського та повітового рівнів. Як наслідок, з'ясовано соціальний, національний і віковий склад чиновників. Уперше зроблено спробу визначити просопографічний портрет чиновництва Південної України другої половини XVIII століття.

Проаналізовано нездійснені проекти з адміністративних перетворень та удосконалення чиновницької роботи з документовиробництва у світлі інтелектуальних потуг головних очільників Південної України.

Практичне застосування здобутих результатів дисертаційної роботи можливе в кількох практичних і теоретичних напрямках. Викладений фактологічний матеріал та запропоновані теоретичні конструкції можуть бути застосовані в подальших дослідженнях з історії Південної України другої половини XVIII століття або порівняльних дослідженнях з іншими регіонами України та різними хронологічними періодами. Результати дослідження також можуть бути використанні для написання підручників та узагальнених робіт з історії чиновництва та державних установ.

Практичне застосування результатів дослідження можливе завдяки використанню історичного досвіду при реформуванні державної служби на сучасному етапі. Матеріали можуть бути також інтегровані в навчальні програми вишів, які готують майбутніх державних службовців.

Особистий внесок здобувача полягає у самостійному всебічному опрацюванні теми та публікації на основі проведених досліджень 11 наукових праць. Одна із праць «Азовське намісництво: нереалізований проект» опубліковано у співавторстві з А. Олененко. Здобувачем підготовлені

документи для археографічної публікації. Вступна частина написана спільно з А. Олененко.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дисертаційного дослідження було апробовано на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях. Серед них: Міжнародна конференція молодих науковців «Історична наука на початку XXI століття: проблеми, минуле, сучасність, перспективи» (Херсон, 25–26 березня 2009 року); Варшавська східноєвропейська конференція (Warsaw East European Conference) (Варшава, 15–17 липня 2009 року); Міжнародна наукова конференція «Військо Запорозьке як символ свободи та незалежності» (Запоріжжя, 16–17 жовтня 2009 року); Треті Всеукраїнські Драгоманівські наукові читання молодих істориків (Київ, 12 березня 2010 року); Всеукраїнська наукова конференція «III Новицькі читання» (Запоріжжя, 14 жовтня 2011 року); Всеукраїнська науково-практична конференція «Придніпровські соціально-гуманітарні читання» (Запоріжжя, 11 квітня 2012 року); Міжнародна молодіжна науково-практична конференція «Національна історія у глобалізованому світі: виклики перед Україною» (Київ, 12–14 жовтня 2012 року); Всеукраїнська наукова конференція «IV Новицькі читання» (Запоріжжя, 19 жовтня 2012 року); Всеукраїнська наукова конференція «Історія Степової України XVII–XX ст.» (Запоріжжя, 31 травня 2013 року); Всеукраїнська наукова конференція «VIII Новицькі читання» (Запоріжжя, 21 жовтня 2016 року). Окрім того, апробація основних положень та висновків дисертації відбулась на наукових лекціях за кордоном, а саме на засіданнях Альбертської асоціації сприяння українським студіям (Едмонтон, Канада, 16 липня 2012 року) та Наукового товариства імені Тараса Шевченка (Едмонтон, Канада, 6 грудня 2015 року).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження оприлюднено в 11 наукових працях, а саме в 3 археографічних виданнях (одна з них у співавторстві), 5 статтях у наукових фахових виданнях, що входять до переліку, затвердженого Міністерством освіти і науки України, або прирівняних до них, та у 3 працях апробаційного характеру.

Структура дисертаційного дослідження підпорядкована досягненню поставленої мети та виконанню дослідницьких завдань і складається зі вступу, 4 розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури (429 позицій), додатків. Загальний обсяг дисертації становить 270 сторінок машинопису, з них основна частина – 186 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність, окреслено мету та визначено основні дослідницькі завдання дисертаційного дослідження. Також аргументовано територіальні та хронологічні межі. Викладено новизну та особистий внесок здобувача до розробки тематики. У вступ включено й інші складові компоненти, які відповідно до правил Міністерства освіти та науки є обов'язковими елементами тексту дисертацій.

Перший розділ «Історіографія питання та методи дослідження» складається з двох підрозділів. У першому підрозділі «Стан розроблення проблеми в історичних та джерелознавчих студіях» подано основні напрацювання за темою дослідження. Оскільки спеціальних розвідок, присвячених історії чиновництва Південної України XVIII століття, немає, то розгляд відповідної історіографії був проведений у кількох напрямках для кращого розуміння процесу становлення чиновництва та глибини вивченості цього питання. Історіографічні напрацювання умовно розбиті на три основні групи. До першої належать праці, які розкривають формування чиновництва в Російській імперії. Другу групу представляють дослідження з історії формування чиновництва в Україні та її історичних регіонах, які паралельно з Південною Україною у другій половині XVIII століття зазнали масштабної централізації та уніфікації з боку Російської імперії. І до останньої, третьої, групи зараховано напрацювання з історії Південної України, в яких різною мірою дослідники зверталися до питання формування чиновництва в регіоні.

Історія чиновництва Російської імперії потрапили до кола інтересів як представників історичної науки, правництва, так і чиновників-практиків імперського періоду. Основним мотивом вивчення питання стала необхідність розуміння особливостей функціонування державного апарату Російської імперії та чиновництва. Джерельну базу досліджень становили переважно законодавчі акти, що зумовило подання стандартизованих моделей функціонування чиновництва з прикладами з центральних губерній Російської імперії. Ця група представлена роботами Б. Чичеріна¹, К. Дюгамеля², А. Градовського³, А. Лохвицького⁴, Є. Карновича⁵, Є. Анучина⁶ та багатьма іншими. Дослідження різних аспектів формування та функціонування чиновництва в Російській імперії за часів радянської влади продовжували такі науковці, як Н. Демідова⁷, М. Єрошкін⁸, І. Троїцький⁹. Останній проаналізував два унікальні комплекси джерел з історії чиновництва початку – другої половини XVIII століття –

¹ Чичерин Б. Н. Курс государственной науки. Москва: Типография товарищества И. Н. Кушнерев и Ко, 1894. Т. I – III. 481 с.

² Дюгамель К. Опыт государственного права Российской империи. Санкт-Петербург, 1833. 430 с.

³ Градовский А. История местного управления в России. Введения в уезд Московского государства. Т. 1. Санкт-Петербург, 1866. 543 с.

⁴ Лохвицкий А. Губерния, ее земские и правительственные учреждения. 2-е изд, переизд. Санкт-Петербург, 1864. Ч. 2. 298 с.

⁵ Карнович Е. Русские чиновники в былое и настоящее время. Санкт-Петербург, 1897. 128 с.

⁶ Анучин Е. Исторический обзор развития административно-полицейских учреждений в России, с Учреждения о губерниях 1775 г. до последнего времени: составлен по распоряжению министра внутренних дел чиновником особых поручений при министре Е. Анучиным. Санкт-Петербург: тип. М-ва вн. дел, 1872. 238 с.

⁷ Демидова Н. Ф. Бюрократизация государственного аппарата абсолютизма в XVII–XVIII вв. *Абсолютизм в России (XVII–XVIII вв.): сб. статей*. Москва: Наука, 1964. С. 206–242.

⁸ Ерошкін Н. Очерки истории государственных учреждений дореволюционной России. Москва: Учпедгиз, 1960. 396 с.

⁹ Троїцький С. Русский абсолютизм и дворянство в XVIII в. Формирование бюрократии. Москва: Наука, 1974. 396 с.

переписи чиновників центральних і місцевих установ, що мали ранг відповідно до Табеля про ранги, та переписи канцеляристів губернських, провінційних і воєводських канцелярій, які здійснили Сенат і Герольдмейстерська контора в 1754–1756 роках. Джерелознавчий характер мали дослідження А. Єлпатьєвського¹, М. Рум'янцевої (Туманової)² та І. Фаїзової³. Розпад Радянського Союзу активізував дослідження, присвячені різним питанням формування, функціонування та зовнішнім ознакам чиновництва в масштабах усієї Російської імперії. Питання цивільного чиновництва Російської імперії посіло особливе місце в історіографії Російської Федерації. З'явилася ціла низка досліджень, серед яких слід відзначити фундаментальні студії Л. Шепелева⁴ та Л. Писарькової⁵. Окрім того, інтерес до цивільного чиновництва Російської імперії виявили й зарубіжні дослідники, наприклад Джон Ледонн⁶.

В останні десятиріччя інтерес здобуло питання особливостей формування та функціонування чиновницького стану в різних частинах Російської імперії⁷. Що стосується історичних українських територій, які входили до складу Російської імперії, у науковому просторі України із здобуттям незалежності спостерігається стрімке зростання зацікавлення питаннями становлення різних імперських інституцій та функціонування цивільного чиновництва на їх теренах. До кола інтересів дослідників потрапили такі регіони, як Правобережна Україна, Слобожанщина, територія колишньої Гетьманщини. Так, до питання формування та функціонування чиновницького стану в своїх дослідженнях звернулися В. Шандра⁸, М. Бармак¹, С. Дегтярьов², Б. Галь³ та інші.

¹ Єлпатьевский А. Документирование прохождения государственной службы в России XVIII – начала начала XX вв. *Труды ВНИИДАД*. 1974. Т. 5. Ч. 1. С. 146 – 205.

² Туманова М. Ф. Организация учета чиновничества в 60–90-х гг. XVIII в. *Исследования по источниковедению истории СССР дооктябрьского периода*: сб. ст. Москва: Академия наук СССР, Институт истории СССР; отв. ред. В. И. Буганов, 1983. С. 173–191.

³ Фаизова И. Материалы Герольдмейстерской конторы как источник по истории Российского дворянства XVIII столетия. Саратов: Приволж. кн. изд-во; Кооператив «Товарищ», 1990. 60 с.

⁴ Шепелев Л. Чиновный мир России. XVIII – начало XX века. Санкт-Петербург: Искусство-СПБ, 1999. 479 с.

⁵ Писарькова Л. Государственное управление России с конца XVII до конца XVIII века: эволюция бюрократической системы. Москва: РОССПЭН, 2007. 743 с.

⁶ LeDonne, John P. *Absolutism and the Ruling Class: The Formation of the Russian Political Order, 1700–1825*. New York: Oxford University Press, 1991. 376 p.

⁷ Аршакян М. *Формулярные списки служащих и рабочих Алтайского (горного) округа XIX. – начала начала XX века как исторический источник*: автореф. дис. Барнаул, 2010. – 286 с.; Кузнецов А. *Чиновничество и развитие культуры губернских и областных центров Восточной Сибири во второй половине XIX века*: дис. ... канд. ист. наук: 07.00.02. Иркутск, 2002. 323 с.; Поскачей Т. *Провинциальное чиновничество России в последней четверти XVIII – первой половине XIX вв.: на материалах Рязанской губернии*: дис. ... канд. ист. наук: 07.00.02. Рязань: РГБ, 2006. 261 с.

⁸ Шандра В. *Державна служба в українських губерніях Російської імперії. Історія державної служби служби в Україні*: у 5 т. / відп. ред. Т. В. Мотренко, В. А. Смолій; редкол.: С. В. Кульчицький (кер. авт. кол.) та ін. Київ: Ніка-Центр, 2009. Т. 1. С. 279–315.

Враховуючи те, що інкорпорування Південної України до політичного тіла Російської імперії можна розглядати як комплекс цілеспрямованих дій чиновництва, що було безпосереднім втілювачем політики держави в регіоні, доцільним стало вивчення історіографічного доробку з історії Південної України другої половини XVIII століття. Не дивлячись на те, що історіографія цього питання досить представницька, висвітлення історії чиновництва має здебільшого другорядний характер. Предметом розгляду для дослідників переважно слугують справи, на які спрямовані управлінські зусилля чиновництва, ніж саме чиновництво як окремий колективний соціальний організм.

Цікавість до Південної України почала проявлятися ще в другій половині XVIII століття. Більшість творів того періоду за головних героїв мала Г. Потьомкіна, П. Зубова, В. Попова, В. Каховського, С. Каменського – головних очільників регіону. Ці роботи носили більш прагматичний характер, ніж науковий, й різнилися персональними авторськими оцінками діяльності представників керівної еліти краю. Початок наукових студій дослідження Південної України пов'язаний з іменами А. Скальковського⁴, Є. Загоровського⁵, О. Богуміла⁶, Д. Яворницького⁷, Я. Новицького⁸ та інших досить відомих дослідників. Доробок цих науковців-першопрохідців безцінний з джерелознавчої перспективи, адже багато документів, на яких побудовані тексти їхніх досліджень, безповоротно втрачені й недоступні сучасним дослідникам. Позитивістський підхід до роботи з джерелами в студіях імперського періоду зумовив також часте внесення тексту першоджерел без змін до публікацій.

Радянський період в історіографії історії Південної України ознаменувався поданням та інтерпретацією історичних фактів крізь призму марксистсько-ленінської ідеології. Дослідження історії Південної України через ідеологічні та кон'юнктурні перепони проводили здебільшого «надійніші»

¹ Бармак М. Формування владних інституцій Російської імперії на Правобережній Україні (кінець XVIII – перша половина XIX ст.): монографія. Тернопіль: Астон, 2007. 512 с.

² Дегтярьов С. Цивільне чиновництво України у кінці XVIII – першій половині XIX ст. Суми: Папірус, 2014. 470 с.

³ Галь Б. Генеалогія регіонального чиновництва другої половини XVIII століття в історико-краєзнавчих дослідженнях. *Історія України. Маловідомі імена, події, факти*: зб. ст. 1999. Вип. 6. С. 235–240.

⁴ Скальковский А. Хронологическое обозрение истории Новороссийского края, 1731–1823. Одесса: Гор. типогр., 1836. Ч. I. 300 с.

⁵ Загоровский Е. А. Деятельность Зубова П. А. по управлению Степной Украиной. *Матеріали до історії адміністративного устрою Південної України (друга половина XVIII – перша половина XIX століття)*. Запоріжжя, 1999. С. 492 – 507.

⁶ Богумил А. К истории управления Новороссии князем Потемкиным Г. А. Ордера 1775 и 1776 гг. *Летописи Екатеринославской ученой архивной комиссии*. Вып. 2. Ч. 1. 134 с.

⁷ Яворницкий Д. История города Екатеринослава. 2-е изд., доп. Днепропетровск: Січ, 1996. 277 с.

⁸ Новицкий Я. История города Александровска в связи с историей возникновения крепостей Днепровской линии. 1770–1806 гг. *Яків Новицький: твори у 5 томах*. Запоріжжя, 2007. Т. 1. С. 184–303.

дослідники в Москві. До когорти цих дослідників належали, насамперед, О. Дружиніна¹ та В. Кабузан². Баланс творили такі українські дослідники, як Н. Полонська-Василенко³, яка на певному етапі свого життя була змушена покинути батьківщину і продовжувати свою наукову роботу вже в еміграції.

Наукові студії з історії Південної України другої половини XVIII століття останні десятиліття пов'язані переважно з діяльністю школи дослідників Степової України, яку заснував А. Бойко. Як засновник школи, так і багато його послідовників неодноразово звертались у своїх дослідженнях до питання чиновництва під час розгляду інших питань: наприклад, А. Бойко – при дослідженні джерел з соціальної та економічної історії⁴, І. Савченко – адміністративно-територіального устрою⁵, Н. Сурева – джерел з історії дворянства⁶, Ю. Головка – джерел з історії митниць⁷, С. Білівненко – джерел з історій винних відкупів⁸.

У другому підрозділі **«Наукові принципи та методи дослідження»** розглянуто основні наукові принципи та методи, застосовані в дисертації. Робота побудована на широкому спектрі спеціальних і міждисциплінарних наукових методів і ґрунтується на принципах історизму, об'єктивізму та всебічності. До методологічного арсеналу дослідження належать, насамперед, такі методи та підходи: історіографічний аналіз, бібліографічна й архівна евристика, клаузульно-формулярний аналіз, просопографія та біографістика, порівняльний метод та метод атрибуції.

Другий розділ **«Історичні умови продукування документів та рух фондоутворення»** складається з трьох підрозділів. У першому підрозділі **«Історичні умови створення джерел»** розглянуто історичний контекст, у якому відбувалося насадження адміністративно-територіального устрою Російської імперії на півдні України в другій половині XVIII століття. Показано, що формування розгалуженої системи установ з відповідним штатом службовців, які б поширювали та зміцнювали імперію, відбувалося під впливом частих змін адміністративно-територіального устрою регіону, традицій самоврядування місцевого населення, насамперед, козацького, індивідуальних практик і прагнень головних очільників регіону.

¹ Дружиніна Е. Северное Причерноморье в 1775–1800 гг. Москва: изд-во АН СССР, 1959. 279 с.

² Кабузан В. М. Заселение Новороссии (Екатеринославской и Херсонской губерний) в XVIII - первой половине XIX века (1719–1858). Москва: Наука, 1976. 347 с.

³ Полонська-Василенко Н. Запоріжжя XVIII століття та його спадщина. Мюнхен, 1965. Т. 1. 188 с.

⁴ Бойко А. Південна Україна останньої чверті XVIII століття: аналіз джерел. Київ, 2000. 308 с.

⁵ Савченко І. Адміністративно-територіальний устрій Катеринославського намісництва (1783–1791 рр.). *Записки науково-дослідної лабораторії історії Південної України Запорізького державного університету: Південна Україна XVIII – XIX ст.* Запоріжжя: Тандем-У, 2003. Вип. 7. С. 192–209.

⁶ Сурева Н. В. Джерела з історії дворянства Південної України останньої чверті XVIII – першої чверті XIX століття: дис... канд. іст. наук: 07.00.06. Запоріжжя: Запорізький держ. ун-т, 2003. 253 с.

⁷ Головка Ю. Кадрова політика на митних установах Південної України останньої чверті XVIII – першому двадцятиріччі XIX ст. *Наукові записки: зб. пр.* Київ, 2006. Т. 12. С. 140–155.

⁸ Білівненко С. Система управління та регулювання відкупів Степової України останньої чверті XVIII ст. *Наукові записки: зб. пр.* Київ, 2006. Т. 13. С. 209–237.

У другому підрозділі **«Рух документів у вищих та місцевих органах влади»** з'ясовано основні потоки документів, які містять інформацію про чиновництво та можуть слугувати потенційними джерелами для вивчення різних питань функціонування владних інституцій та соціальної бази чиновництва. До найголовніших напрямів руху документів від місцевих губернських і повітових установ стали Герольдія, Академія наук та Похідна особиста канцелярія Г. Потьомкіна, що була найголовнішим отримувачем інформації про хід наповнення штатів установ у Південній Україні.

У третьому підрозділі **«Основні архівні зібрання джерел з історії чиновництва Південної України другої половини XVIII століття»** подано огляд та аналіз основних архівних зібрань за темою дисертації. До дослідження залучено матеріали, розпорошені між такими архівними установами, як Державний архів Дніпропетровської області (Ф. 859 «Новороссийская палата суда и расправы», Ф. 648 «Екатеринославская межевая контора», Ф. 368 «Екатеринославская палата уголовно суда»); Державний архів Автономної Республіки Крим (Ф. 801 «Екатеринославский и Таврический генерал-губернатор П. А. Зубов», Ф. 799 «Таврическое областное правление», Ф. 535 «Попов Василий Степанович (1745–1822) – управляющий кабинетом Екатерины II, и его дети и внуки»); Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. Вернадського (Ф. 9 «Фортеця Св. Єлизавети», Ф. 5 «Одеське товариство історії та старожитностей», Ф. 42 «Н. Д. Полонська-Василенко»); Дніпропетровський національний історичний музей ім. Д. Яворницького (Архів фондів документів); Науково-історичний архів Санкт-Петербурзького інституту історії Російської академії наук (Ф. 226 «Коллекция Библиотеки академии наук», Ф. 36 «Воронцовы», Ф. 200 «Аполлон Скальковский»); Відділ рукописів Російської національної бібліотеки ім. М. Є. Щедрина (Ф. 609 «Попов В.С.», Ф. 612 «Потемкин-Таврический Г. А.», Ф. 588 «Погодин М. П.», Ф. 885 «Эрмитажное собрание»); Російський державний архів давніх актів (Ф. 16 «Внутреннее управление»); Російський державний військово-історичний архів (Ф. 52 «Дела князя Потёмкина-Таврического»); Російський державний історичний архів (Ф. 1349 «Формулярные списки чиновников гражданского ведомства “коллекция”», Ф. 1341 «Правительствующий Сенат. Первый Департамент»).

Третій розділ **«Особливості створення документальних та наративних джерел»** містить два підрозділи. У першому підрозділі **«Особливості продукування документальних джерел, їх класифікація та формуляр»** виявлено та проаналізовано основні види документів, сформовані в процесі виконання регламентованих і ситуативних завдань різними чиновниками на певних посадах у місцевих установах. До проаналізованих документів належать, передусім, штатні розписи установ, проекти, іменні списки, формулярні списки, чолобитні, штати установ, атестати, абшити, свідоцтва, рапорти, інструкції, ордери, укази, приписи.

У другому підрозділі **«Особливості створення наративних джерел»** проаналізовано джерела наративного характеру, які істотно доповнюють інформацію з документальних джерел, до яких належать тексти В. Зуєва, Е. Кравен, Ж. Ромма, Л. Сегюра, А. Грибовського, О. Пішчевича, П. Сумарокова, Д. Мертваго, Ф. Ростопчина, М. Воронцова та М. Коржа.

Четвертий розділ **«Інформативні можливості джерел з історії чиновництва Південної України»** складається з двох підрозділів. У першому підрозділі **«Просопографічний портрет чиновництва Південної України другої половини XVIII століття»** з'ясовано етнічне та соціальне походження чиновництва Південної України. Зроблено спробу підрахувати кількість чиновників, залучених до управління регіоном та виконання різних адміністративних і канцелярських доручень. Серед наукових питань, порушених у підрозділі, досліджено також середній вік чиновництва та причини раннього виходу на пенсію, розглянуто майнове становище чиновництва.

У другому підрозділі **«Перевищення повноважень та зловживання чиновництва Південної України»** розкрито інформаційний потенціал проаналізованих джерел через розгляд декількох випадків перевищення повноважень та усвідомлених зловживань чиновниками, спрямованих на покращення власного матеріального та соціального становища.

ВИСНОВКИ

1. Узагальнюючи основні тенденції історіографії питання, слід зазначити, що в загальних роботах з історії чиновництва Російської імперії південноукраїнський аспект не висвітлено зовсім. Проте такі роботи дають уявлення про загальнодержавну політику у сфері чинування, проходження служби, отримання чергових чинів та нагород, обов'язки чиновників, побут, систему покарань за зловживання та багато інших.

Дослідження особливостей формування чиновництва та місцевих установ періоду Російської імперії на теренах історичних регіонів України в останні десятиріччя набрали обертів. Більшість проаналізованих досліджень стосується питання формування системи імперських місцевих установ, трансформації місцевих еліт та їх вмонтування до соціальних верств Російської імперії. Проте дослідницький інтерес викликали Правобережна Україна, Слобожанщина, територія колишньої Гетьманщини, в той час, як Південна Україна залишилася поза увагою дослідників.

У дослідженнях з історії Південної України другої половини XVIII століття проблема чиновництва проходить наскрізно, але робіт, які б розглядали це питання осібно, не виявлено. Натомість солідний масив становлять дослідження, присвячені участі головних очільників регіону в керуванні та уніфікації управління Південною Україною до законодавчих адміністративних норм Російської імперії. До питання формування та

функціонування чиновництва в Південній Україні дослідники зверталися спорадично в контексті інших питань, зокрема, пов'язаних з адмініструванням запорозької спадщини, впровадженням нових місцевих установ та інших соціально-економічних перетворень у регіоні, виконання яких входило до повсякденних обов'язків чиновництва.

2. Наукові принципи історизму, об'єктивності та всебічності, а також спеціальні та міждисциплінарні методи і підходи були застосовані у дисертаційному дослідженні комплексно. Їх використання на всіх етапах дослідження дозволило висвітлити історію чиновництва Південної України другої половини XVIII століття та уникнути некоректних висновків при аналізі подій та основних джерел.

3. Формування місцевого чиновницького прошарку відбувалося на тлі масованого наступу Російської імперії на автономію різних українських історичних регіонів у другій половині XVIII століття. У цей період ліквідовано Запорозьку Січ, а на територіях колишнього Війська Запорозького та тих, що відійшли до Російської імперії внаслідок військових операцій та підписання ряду мирних угод, введено загальноімперський державний адміністративний устрій.

Втім, специфіка соціального устрою регіону, зокрема, присутність великої кількості колишнього запорозького козацтва та інших народностей, які мешкали в степу та на Кримському півострові, наклали значний відбиток на систему керування ними. Тож, для інтеграції Південної України до загальної політичної та адміністративної системи Російська імперія мусила вдатися до деяких стратегій, що на певний період створили унікальну управлінську модель з притаманними лише цьому регіону посадами та повноваженнями чиновників середньої ланки та головних очільників. Наприклад, на землях колишніх запорозьких паланок функціонували земські комісарства, які потребували меншого штату, що було вигідно в умовах кадрового голоду.

Реалізація політики центру в регіоні вимагала залучення значних людських ресурсів. Прикордонне становище південноукраїнських губерній збільшувало вагу військового чиновництва в керуванні ними, але однаково не розв'язало проблем. Окрім того, до керування залучалися представники лояльної місцевої еліти та спостерігався притік кадрів з інших губерній Російської імперії.

Істотний вплив на формування та функціонування чиновництва в новостворених адміністративних одиницях мала особистість генерал-губернатора регіону Г. Потьомкіна. Становище фаворита Катерини II, хоч і колишнього, й одночасне обіймання посади президента Військової колегії дозволяли йому діяти в багатьох ситуаціях на власний розсуд і не зважати на загальноприйняті норми. Наприклад, його особиста похідна канцелярія перебрала на себе функції багатьох не лише місцевих установ, але й центральних.

4. До канцелярії Г. Потьомкіна надходили всі документи, що стосувалися відкриття нових установ та їх комплектації. До неї надсилали й документи, що відображали поточну ротацію кадрів. Герольдія, як центральна установа, що відповідала за нагляд над процесом чиновиробництва в усій державі, також мусила отримувати такі документи, але цього не відбувалося. Отже, діяльність канцелярії Г. Потьомкіна істотно переформатувала не лише напрями руху документів, але й їхнє інформаційне наповнення.

Протягом другої половини XVIII століття Російська імперія прагнула налагодити жорсткий контроль за проходженням служби чиновниками, що проявлялось у систематичному намаганні впровадити обов'язкову форму обліку чиновництва. До вищих і центральних установ мали надсилатися різноманітні відомості, які відображали становище чиновництва та проходження служби на місцях. Головною центральною установою, до якої повинні були надходити матеріали стосовно чиновництва, як уже згадано, була Герольдія. До інших центральних установ також надходили відомості про чиновництво, але не в таких масштабах, як до неї, що зумовлювалося функціональними обов'язками останньої. Однак говорити, що був налагоджений контрольований облік чиновництва, можна лише про кінець XVIII століття.

Академія наук також посідала важливе місце серед центральних установ, до яких був спрямований потік документів, що безпосередньо стосувалися чиновництва. Починаючи з 1764 року, Академія наук з перемінним успіхом намагалася організувати систематичне надсилання відомостей про всіх чиновників, які перебували на службі, від усіх установ у державі. Зібрані відомості Академія наук публікувала в місяцесловах. Втім її ініціативи, як і Герольдмейстерської контори, зіштовхнулися з рядом проблем, які перешкоджали налагодити безперебійний потік актуальної інформації про чиновників з усіх установ. Південна Україна не була винятком, що підтверджують часті помилки в оприлюднених списках чиновників, прикріплених до різних установ. Реконструкція руху документів уможливила визначення основних сучасних архівних зібрань джерел з історії губернського та повітового чиновництва Південної України другої половини XVIII століття.

5. У межах дисертаційного дослідження проведено масштабну евристику в 4 архівосховищах України та 5 – Російської Федерації. Основний джерельний масив на сьогодні знаходиться в архівах Росії, що пояснюється умовами фондоутворення та конкретними історичними факторами архівної політики, коли певні матеріали були передані на зберігання до центральних архівів Москви та Санкт-Петербурга. Архівосховища України також збідніли внаслідок пожеж або невідповідного зберігання. Найбільше зібрання джерел з історії Південної України загалом та чиновництва зокрема містилося в Державному архіві Дніпропетровської області. Проте майже всі документи за період XVIII століття були знищені під час Другої світової війни.

На сьогодні найбільше зібрання джерел з історії чиновництва Південної України другої половини XVIII століття знаходиться в Державному архіві давніх актів Російської Федерації. Документи з теми дисертації сконцентровано переважно у фонді 16 «Державне управління». Унікальні документи з історії чиновництва знайдено у фондах Російського державного історичного архіву.

6. Документальні джерела, які проливають світло на історію чиновництва Південної України другої половини XVIII століття, умовно можна поділити на три групи: проектні документи, документи про персональний склад установ та документи, які регламентували діяльність чиновництва. До унікальних документів, залучених і проаналізованих у дисертаційному дослідженні, належать проекти з упорядкування територій Південної України відповідно до адміністративно-територіальних норм, закріплених в «Учреждениях для управления губерний» 1775 року як обов'язкового для всієї Російської імперії стандарту. Проекти демонструють інтелектуальні потуги та ініціативність місцевого чиновництва з реформування устрою Південної України.

7. Проаналізовані мемуари, щоденники, подорожні записки та листування різняться за рівнем інформаційного навантаження. Не дивлячись на те, що не всі наративні джерела містять безпосередню інформацію про представників південноукраїнського чиновництва, вони взаємно доповнюють одне одного та ілюструють чиновницьке життя в різних аспектах.

Наративи мандрівників та іноземців (В. Зуєв, Е. Кравен, Ж. Ромм, Л. Сегюр), які висловили свої враження та ставлення до подій і персон чиновницького світу Південної України, але не мали жодної інституційної причетності до керування регіоном, дали змогу розкрити специфічні управлінські умови Південної України. Подорожуючи теренами регіону, іноземці та мандрівники помічали специфічні риси, що не були притаманні іншим губерніям держави та визначали особливості місцевого врядування. Проте інформація про представників чиновництва Південної України трапляється спорадично в текстах цієї групи. Авторами іншої групи наративних джерел виступили переважно самі чиновники (А. Грибовський, О. Пішчевич, П. Сумароков, Д. Мертваго, Ф. Ростопчин, М. Воронцов), що, у свою чергу, вплинуло й на зміст представлених наративів. Особливо цінними є спостереження чиновницьких груп, опозиційно налаштованих до представників чиновництва Південної України.

Аналіз наративних джерел дозволив глибше розкрити особливості діяльності південноукраїнського чиновництва, подати організацію внутрішньокорпоративних зв'язків чиновницького табору регіону, висвітлити особливості проходження служби та отримання чергових відзнак.

8. Інформаційний потенціал джерел, що були досліджені в дисертації, досить глибокий. Завдяки залученим джерелам вдалося окреслити такі головні риси просопографічного портрету чиновництва Південної України, як національне та соціальне походження. З'ясовано, що в 1770-х та 1780-х роках питома вага чиновників українського походження становила приблизно 45 %.

Утім, за інформацією, вміщеною в формулярних списках, число чиновництва українського походження наприкінці XVIII століття значно зменшилося. Це можна пояснити тим фактом, що багато чиновників вже отримало дворянський титул. Їх українське походження вже часто не зазначалося у цей період. З проаналізованих джерел також видно, що чиновники українського походження суттєво домінували серед канцелярського чиновництва.

Щодо соціального походження чиновництва кінця XVIII століття, то 83 % належало до дворянства, решта ж 17 % походила з міщан, обер-офіцерських дітей, духовенства, солдатських дітей та «козацького звання». Близько 10 % чиновників вийшло з різних прошарків еліт інших держав. Найчисельнішу групу таких вихідців становили греки, грузини та поляки.

9. Найбільш відверті зловживання чиновництва були пов'язані із махінаціями та незаконним заволодінням земельними ділянками. Траплялися навіть випадки присвоєння землі, яка перебувала у володінні чиновників нижчого рівня. Джерела свідчать і про практики казнокрадства. Усі випадки зловживання та відвертого порушення законів чиновниками не дістали розголосу, а порушники не були покарані. У регіоні побутував патримоніалізм та покривання порушень чиновників, які належали до одного табору.

Дисертаційне дослідження має перспективи поглиблення подальших джерелознавчих та історичних студій з вивчення історії формування та функціонування чиновництва Південної України другої половини XVIII століття в окремих установах та по окремих галузях господарства для деталізації процесу поглинення регіону Російською імперією. Перспективним також є подальше вивчення джерел, які дозволяють персоніфікувати чиновницькі роди та простежити їх родовід у XIX столітті.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Панкєєв О. Чиновництво Південної України останньої чверті XVIII – другої половини XIX століття у спадку Я. П. Новицького. *Наукові записки*: зб. пр. молодих вчених та аспірантів. Київ, 2009. Т. 18. С. 255–264.
2. Панкєєв О. Наративні джерела з історії чиновництва Південної України другої половини XVIII століття. *Наукові записки*: зб. пр. молодих вчених та аспірантів. Київ, 2012. Т. 24. С. 209–226.
3. Панкєєв О. Рух документів з історії чиновництва Південної України другої половини XVIII століття. *Праці історичного факультету Запорізького національного університету*. Запоріжжя, 2013. Т. XXXV. С. 351–358.
4. Панкєєв О. Історичні умови формування чиновництва Російської імперії в Південній Україні у другій половині XVIII століття. *Мандрівець*. 2013. № 3. С. 9–15.

5. Панкєєв О. Джерела з історії губернського та повітового чиновництва Південної України другої половини XVIII століття в архівосховищах Російської Федерації. *Proverbs in Motion: A Festschrift in Honour of Bohdan Medwidsky*. Toronto, 2014. P. 309–323.

Опубліковані наукові праці апробаційного характеру

6. Панкєєв О. Козацький фактор у діяльності губернського та повітового чиновництва Південної України у другій половині XVIII століття. *Військо Запорозьке як символ свободи та незалежності*: матер. конфер. 16–17 жовтня 2009 р. Запоріжжя: ЗНУ, 2009. Т. XVI. С. 219–221.

7. Панкєєв О. Етапи становлення губернського та повітового устрою на півдні України у другій половині XVIII століття. *Історична наука на початку XXI століття: проблеми, минуле, сучасність, перспективи*: матер. Міжнар. конфер. молодих науковців. Херсон, 2009. С. 100–103.

8. Панкєєв О. “Установлення земських розпоряджень Азовського намісництва” як джерело з історії чиновництва Південної України останньої половини XVIII століття. *Актуальні проблеми вітчизняної та світової історії*: зб. наук. ст. учасників Третіх Драгоманівських чит. молодих істориків. Київ, 2010. С. 385–390.

Наукові праці, в яких опубліковано додаткові наукові результати дисертації

9. Панкєєв О., Олененко А. Азовське намісництво: нереалізований проект. Запоріжжя, 2011. 98 с.

10. Панкєєв О. Групові формулярні списки Новоросійської губернії за 1798 рік. Запоріжжя, 2011. 125 с.

11. Панкєєв О. Розпис справ Катеринославського намісництва: діловодство та канцелярське чиновництво. Київ, 2018. 104 с.

АНОТАЦІЯ

Панкєєв О. С. Джерела з історії губернського та повітового чиновництва Південної України другої половини XVIII століття. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.06 – історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни. – Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, Київ, 2019.

У дисертації досліджено джерела з історії губернського та повітового чиновництва Південної України другої половини XVIII століття. Розкрито історичний контекст, у якому відбувалися формування, функціонування чиновництва та продукування основних документів. Реконструйовано основні потоки документів до центральних установ та між місцевими. Як наслідок, визначено основні архівні зібрання з досліджуваного питання. Встановлено особливості продукування документальних джерел. Проведено класифікацію,

проаналізовано основні види документів та вивчено їх формуляри. Визначено особливості створення нарративних джерел. Розкрито інформативні можливості джерел з історії чиновництва Південної України. Окреслено головні риси просопографічного портрету південноукраїнського чиновництва. З'ясовано, що в 1770-х та 1780-х роках питома вага чиновників українського походження становила приблизно 45 %. Щодо соціального походження чиновництва кінця XVIII століття, то 83 % належало до дворянства, решта ж 17 % походила з міщан, обер-офіцерських дітей, духовенства, солдатських дітей та «козацького звання».

Ключові слова: чиновництво, чиновиробництво, Південна Україна, Російська імперія, інтеграція.

АННОТАЦИЯ

Панкеев А. С. Источники по истории губернского и уездного чиновничества Южной Украины второй половины XVIII века. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.06 – историография, источниковедение и специальные исторические дисциплины. – Институт украинской археографии и источниковедения им. М. С. Грушевского НАН Украины, Киев, 2019.

В диссертации исследованы источники по истории губернского и уездного чиновничества Южной Украины второй половины XVIII века. Раскрыто исторический контекст, в котором происходило формирование, функционирование чиновничества и производство основных документов. Реконструированы основные потоки документов в центральные учреждения и между местными. Как следствие, определены основные архивные собрания по исследуемому вопросу. Установлены особенности производства документальных источников. Проведена классификация, проанализированы основные виды документов и изучены их формуляры. Определены особенности создания нарративных источников. Раскрыто информационные возможности источников по истории чиновничества Южной Украины. Очерчены главные черты просопографического портрета южноукраинского чиновничества. Установлено, что в 1770-х и 1780-х годах удельный вес чиновников украинского происхождения составлял примерно 45 %. Что касается социального происхождения чиновничества конца XVIII века, то 83 % принадлежало дворянству, остальные 17 % были из мещан, обер-офицерских детей, духовенства, солдатских детей и «казацкого звания».

Ключевые слова: чиновничество, чинопроизводство, Южная Украина, Российская империя, интеграция.

ABSTRACT

Pankieiev O. S. Historical Sources of the History of Officialdom in Southern Ukraine in the Second Half of the 18th Century. – Qualifying scientific work on the rights of manuscript.

Thesis for academic degree of Candidate of Historical Sciences, specialty 07.00.06 – historiography, source studies and special historical fields of study. – M.S. Hrushevsky Institute of Ukrainian Archeography and Source Studies, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 2019.

This dissertation establishes and analyzes the bulk of the source material on the formation of the Russian imperial bureaucracy in Southern Ukraine in the second half of the eighteenth century. As a distinct social class, the bureaucracy played a key role in the integration and unification of the territorial, political, cultural, and economic organization of the region according to the general legislative standards of the Russian Empire. It was not only the driving force of change in the region but also an object toward which the transformational efforts of the empire's central powers were directed.

The dissertation reveals the historical context in which the formation and functioning of the bureaucracy took place and explains the production of basic documents that contain information about these processes. The basic channels through which documents were directed to central institutions and between local ones have been reconstructed. As a result, the basic archival collections on the problem under analysis have also been identified.

Conceptually, all documents produced in the period under study serve as sources on the history of the formation of the southern Ukrainian bureaucracy in the second half of the eighteenth century. Any document, being the direct result of the work of a bureaucrat or a group of bureaucrats, reflects the level of their professional competence and intellectual ability in the process of its preparation. In the dissertation, however, only those documents are analyzed that reveal the roster of personnel making up the bureaucratic corps and its official powers and strategies leading to the region's adjustment to the economic and political administrative standards of the Russian Empire. In particular, such documents as lists of institutional personnel, plans, statutes, lists of names, service records, petitions, attestations, dismissals, certificates, reports, instructions, orders, decrees, and directions were analyzed.

The memoirs, diaries, travel notes and correspondence analyzed in the dissertation differ in degree of informational content. For instance, some texts provide no direct information about representatives of the bureaucracy. Nevertheless, sources analyzed as a complex complement one another and illustrate bureaucratic life from various angles.

The first group of narrative sources reveals specific administrative conditions in southern Ukraine. As they crossed the region, foreigners and travelers noted features not characteristic of other gubernias and described peculiarities of local

administration. Still, information about representatives of the southern Ukrainian bureaucracy appears only in some texts of this group.

The authors of the second group of sources were mainly bureaucrats, which in turn influenced the content of the narratives presented therein. Sources of this group give deeper insight into the particular practices of the local bureaucracy. They describe the organization of corporate connections within the regional bureaucratic establishment and cast light on particular features of promotion within the service and acquisition of successive honors. There are valuable observations in these documents about bureaucratic groups opposed to representatives of the southern Ukrainian bureaucracy.

In the final analysis, it has been established that the formation of the bureaucratic staff of Russian imperial government institutions in Southern Ukraine in the second half of the eighteenth century involved the recruitment of large numbers of the local Ukrainian population, especially the former Cossack officer stratum, which gradually obtained Russian gentry status. It has been established that in the 1770s–80s individuals of Ukrainian origin accounted for some 45 percent of the bureaucratic class. It is also apparent from the sources analyzed that bureaucrats of Ukrainian origin were preponderant among members of office staff who did not have titles established in the Table of Ranks. In the period under analysis southern Ukrainian bureaucrats were unequal as regards property and finances. We have frequent mentions of non-receipt of full salary and, on the other hand, information about bureaucrats who owned land and peasant serfs not only in the southern Ukrainian provinces but in others as well.

Keywords: bureaucracy, rank promotion, Southern Ukraine, Russian Empire, integration.

Для записів

Для записів

Підписано до друку 10.10.2019 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк Riso.
Ум. друк. арк. 1,4. Наклад 100 прим.

Видавництво комунального закладу вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Україна, 69017, м. Запоріжжя, вул. Наукове містечко, 59 (о. Хортиця).
Свідоцтво: ДК №6584 від 23.01.2019 р.
тел./факс: (061) 283-20-01, (061) 283-20-05.
E-mail: p26052017@gmail.com
E-mail: info@khnnra.zp.ua
Сайт: khnnra.edu.ua

